

Overtuigde politiek in een onzekere wereld

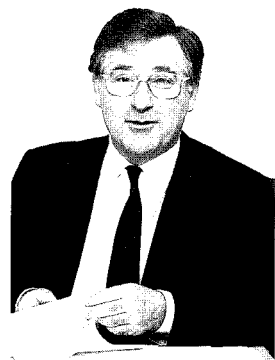
Bij de vertaling van de uitgangspunten naar concreet beleid komen de echte keuzen aan de orde. Dan gaat het over de menselijke maat waarin de burger zich kan herkennen en waaraan hij de politieke overtuiging van het CDA kan toetsen. Vijf kenmerken moeten de CDA-koers markeren de komende jaren: dynamisch-activerend, betrouwbaar, beschuttend, voorzienbaar en internationaal georiënteerd.

Als ik om me heen kijk en mijn oren te luisteren leg dan merk ik dat de burger in vele onzekerheden leeft. In menig opzicht is dat het geval, zowel in zijn beleving van de wereld in zijn directe nabijheid als van de wereld op afstand.

De euforie die de val van de Berlijnse muur en daarmee het perspectief van een Europa tot aan de Oeral met zich meebracht, heeft slechts kort geduurd. Snel volgde de verbijstering over het ware gezicht achter het weggevalen masker van de communistische heilstaat. Chaos, ontreddeering, onderlinge agressie en armoede lijkt de 'bruidschat' te zijn die deze Europeanen inbrengen in het te bouwen nieuwe Europa. Het drama van het voormalige Joegoslavië schokt de burger ten diepste en brengt hem tot afgrijzen, verwarring en gevoelens van onmacht. Maar ook tot afwijzen en ontvluchten. Er ontstaat het stille verlangen naar de terugkeer van het stabiele Europa, dat grensde aan de Berlijnse muur. En is dat Europa nu wel

stabiel? Heeft dat Europa de antwoorden op de nieuw gerezen vragen? Desintegratie en onmacht, in een periode gekenmerkt door een krachtige economische recessie, zijn de plagen die dat Europa verlammen.

Ik observeer dat ook de wereld in zijn directe nabijheid - de Nederlandse omgeving van alledag - de burger voor vele onzekerheden en vragen stelt. Door de toegenomen criminaliteit voelt hij zich niet meer veilig in woning en op straat. Met name bij de ouderen leeft dat sterk. Berichten over gevangenschappen, die letterlijk niet meer afdoende gesloten zijn versterken deze gevoelens. De noodzakelijke afbouw en ombouw van de verzorgingsstaat ondervindt bij de burgers weinig draagvlak. In veler ogen is er eerder sprake van albraak van een moeizaam opgebouwde verzorgingsstaat. Voor hen is de overheid onbetrouwbaar, wispelturig

Mr. E.J. Rongen

en troebel geworden. Zij zien in hun beleving alleen maar minder rechten, minder bescherming en meer onduidelijke bureaucratie. En door de economische recessie worden zij weer geconfronteerd met het spook van de werkloosheid en verdere beknotting van rechten. Het éénwordende Europa van de twaalf biedt hen daarbij geen perspectief, laat staan het nieuwe Europa tot aan de Oeral.

De normen en waarden, zoals deze gedeeld en gepropageerd worden door de van oudsher bestaande instituties spreken de burger minder aan. Hij wil bij zich zelf te rade gaan en de voor hem relevante waarden en normen in eerste instantie zelf beleven en uitdragen. De solidariteit met en van de groep heeft aan aantrekkingskracht ingeboet. Anderen ontpoppen zich als cynisch calculerende burgers. Weer anderen geven zich over aan nihilisme. We kunnen ons afvragen of dit geschetste beeld te somber is. Is het een karikatuur? Wellicht komt het zo, in zijn compacte, onvolledige en ongenueanceerde vorm, over. Echter, het zijn tendenties en gevoelens die in mijn waarnemingen

bij burgers, soms virulent, aanwezig zijn. En ze baren zorgen wanneer deze leiden tot afhakend, ontdrukkend en zelfs agressief gedrag, bijvoorbeeld ten opzichte van culturele minderheden. Het zou zich ook kunnen manifesteren in een lage opkomst bij de verkiezingen in 1994.

Wat doet het CDA met deze signalen? Heeft het CDA een antwoord op deze vraagstukken? Betere antwoorden dan de andere politieke stromingen?

Ja! .... het móet ook, wil het CDA overtuigend en met succes nieuwe regeringsverantwoordelijkheid dragen. De Bijbelse inspiratie en de daarop gebaseerde samenbindende politieke overtuiging van het CDA zal garant moeten staan voor op deze vraagstukken toegesneden visie, vindingrijkheid en operationele daadkracht.

De hoofduitgangspunten: gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap blijven hierbij als hoofdbakens fungeren. Het nieuwe Program van Uitgangspunten is een onmisbare reisgids. Maar daarmee zijn we er niet. Hoe vertalen we deze uitgangspunten naar concreet beleid, naar concrete antwoorden op de vraagstukken. Dan pas komen de echte keuzen, dan pas gaat het over de menselijke maat waarin de burger zich kan herkennen en waaraan hij de politieke overtuiging van het CDA kan toetsen. Dan gaat het over een operationele visie, vindingrijkheid en daadkracht. En dat noodzakelijkerwijze in een operationele samenwerking met die politieke stroming waarmee het beste uitzicht geboden wordt op het effectueren van de CDA-uitgangspunten. Naar mijn inzicht moeten vijf uitspringende kenmerken de CDA-koers, en het beleid van de overheid, markeren.

'Door direct in te grijpen en aan de maatschappij haar verantwoordelijkheid te ontnemen veroorzaakt de verzorgingsstaat het verlies van menselijke kracht en de overdreven vermeerdering van overheidsapparaten, welke meer beheerst worden door bureaucratische logica dan door de zorg om de gebruikers te dienen, met een enorme groei van de uitgaven'.

Bron: Centesimus Annus 1991

Dynamisch-activerend

Dynamisch-activerend beleid richting individuele burger en de in eigen soevereine kring samen acterende burgers. Er is een bewuste en herkenbare herijking nodig in de verhoudingen tussen de individuele burgers en soevereine kringen van burgers enerzijds en de overheid anderzijds. De overheid moet zich verder terugtrekken op nieuw te formuleren kerntaken; zij moet minder sturend zijn, maar vooral faciliterend; soms tot partnership geroepen. Per beleidsgebied zouden deze kerntaken en de 'vrije' ruimte voor de burgers en het middenveld zo concreet mogelijk in kaart gebracht moeten worden, met geplande einddoelen en eindtermen, met de daarbij behorende legitimatie. De onzekerheden en gevoelens van bedreiging of onverschilligheid bij de burgers, moeten omgezet worden in dynamisch actief en creatief gedrag, gericht op kansen. Daarbij behoort ook het besef dat niet alle onzekerheden en bedreigingen weggenomen kunnen of behoeven te worden. Een en ander kan, als de burgers een zeker en betrouwbaar perspectief op concrete einddoelen en eindtermen geboden kan worden. Het beleid moet aldus gericht zijn op het plaatsen van 'dynamo's' bij de individuele burger en op het samenwerkende middenveld. (Volgens Van Dale is een dynamo een toestel waarin beweging in elektrische energie wordt omgezet.) Een zodanig beleid veronderstelt flexibiliteit en differentiatie, maar ook solidariteit bij de sterken voor de zwakken. Wat dit laatste betreft waakt de overheid op de achtergrond. Aldus ervaren de burgers de ombouw van de verzorgingsstaat niet als afbraak maar als een nieuwbouw met nieuwe uitdagende perspectieven: namelijk persoonlijke en gezamenlijke ontplooi-

ing, waarbij niet een anonieme maar persoonlijke solidariteit als vangnet wordt ervaren. Dit beleid haakt in op de positieve kanten van de individualiseringstendenzen.

Betrouwbaar

Een betrouwbare koers houdt in consistentie en continuïteit in de eenmaal gemaakte keuzen; voorts een daarop afgestemd voorspelbaar gedrag. Beter breed en diep gemarkeerde keuzen voor een langere periode (gelet op einddoelen en eindtermen) dan een 'stapje voor stapje beleid'. Hoe pijnlijk of commotie veroorzakend zulk een keuze ook is; bij een goede legitimatie zal de burger het accepteren en zich daarop verder voor een langere periode willen oriënteren. Het veronderstelt ook heldere normen die een effectieve en efficiënte uitvoering mogelijk maken. We moeten af van de tijdrovende en stroperige besluitvormings- en uitvoeringsprocedures. Gebrek aan slagkracht smooit initiatief en *commitment*.

Beschuttend

Beschuttend zal het beleid dienen te zijn voor de ècht zwakke burgers respectievelijk voor de ècht bedreigende situaties. De hier in het geding zijnde (basis)normen zullen herijkt en gheredefinieerd moeten worden tegen de achtergrond van het eerder gestelde. Brede politiek-maatschappelijke consensus over deze normen is een eerste voorwaarde voor het te voeren beleid. De aard van deze normen, die uiteraard helder geformuleerd dienen te zijn, brengt met zich mee dat ze voor een langere tijd hun gelding hebben.

Voorzienbaar

Een voorzienbaar beleid houdt vooral in: gerichtheid op concrete einddoelen

en eindtermen voor een bepaalde periode, uiteraard binnen bepaalde flexibele marges. Een valide, breed toegankelijke legitimatie hoort bij de selectie van deze einddoelen en eindtermen. Voor actief opererende burgers erg belangrijk voor hun oriëntatie. Vergeleken met de achter ons liggende perioden kan en moet in dit facet vooruitgang geboekt worden.

Internationale oriëntatie

Een internationale oriëntatie zal voor de komende tijd het beleid expliciet moeten kenmerken. Een oriëntatie op het één-wordende en groter wordende Europa is voor het 'open' Nederland een *must*. Dit geldt in belangrijke mate voor de beleidsvelden: vrede en veiligheid, financiën en economie, en milieu,

in mindere mate, maar ook daar, voor de sociaal-culturele beleidsvelden. Bij het stellen van normen en het inrichten van systemen moet, meer dan thans het geval is, rekening wor-

den gehouden met de voor ons land relevante internationale en buitenlandse normen en maatstellingen. Het verdient aanbeveling in de verschillende beleids-compartimenten 'schokdempers' in te bouwen teneinde van buitenaf komende schokgolven flexibel te kunnen opvangen.

Concrete suggesties

Gelet op het beperkte kader van deze brief, in staccato, toch nog enige concrete suggesties:

Nederland moet zich inzetten voor de aansluiting van de Oosteuropese landen (ook Rusland) bij de EG via alliantie- of associatieverdragen met een bepaalde looptijd en met het perspectief van een lidmaatschap. In deze verdragen is een

ordering aangegeven van financieel-economisch verkeer, mededinging, milieunormen, sociale normen, overdracht van kennis en technologie. Dit geeft perspectief aan de Oosteuropese landen en neemt onzekerheden en angst weg bij de burgers van de EG-lidstaten. De Rijksoverheid dient aanmerkelijk ingekrompen te worden mede in verband met de nieuw te formuleren kerntaken. Herschikking van departementale taken is noodzakelijk.

De aanbevelingen van het rapport-Zijlstra, met name de gulden regel 'drie keer vijftig' verdienen implementatie. Denk aan de aanbeveling 'appeltje voor de dorst' zodat 'repareer je dak, als de zon schijnt' geldt.

Het sociale bestel dient verder geflexibiliseerd te worden. We moeten schok-

---

Het nieuwe Program van Uitgangspunten is een onmisbare reisgids.

---

dempers inbouwen. De rigiditeit van het loonkostenprofiel is een grotere kwaal dan de hoogte van de loonkosten respectievelijk van de primaire lonen.

Deze rigiditeit moet zoveel als mogelijk weggenomen worden. Mede in verband hiermee is bezinning nodig over de functie van het wettelijk minimumloon.

Koppelmingsmechanismen moeten vervangen worden door beleidsmatige (bij voorkeur meerjarige) ratio's en ijkpunten. Er is studie over de herinrichting (een nieuwe architectuur) van het sociale zekerheidsstelsel nodig: wat is nog de ratio van de drie-deling: werknemersverzekeringen, volksverzekeringen en sociale voorzieningen. Oriëntatie en afstemming zijn nodig op Europese maten en systemen vanwege concurrentie en mobiliteit. We moeten knopen doorhakken (ook in het fiscaal stelsel) in vraagstukken rondom individualisering: welke nieuwe balans is mogelijk

tussen het beginsel van individuele verantwoordelijkheid enerzijds en het beginsel van de draagkracht anderzijds. Ook in pragmatische zin is dit een dilemma van een keuze tussen leef- en werkpatronen van de oudere en die van de jongere generaties.

In de onderwijs-, zorg- en welzijnssector is een herbezinning nodig op de balans tussen de 'economy of scale' van de voorziening en de kwaliteit van de voorziening naar de individuele burger toe. Mammoetfusies in deze sectoren kunnen economische en technologische voordelen opleveren maar kunnen voorbijgaan aan de behoefte van de burger aan de menselijke maat. Bovendien speelt hier de behoefte van gebondenheid aan de identiteit. In het onderwijs is behoefte aan meer aandacht en facilitering voor (technisch) beroeps-onderwijs. In de gezondheidszorg en welzijnszorg meer ruimte creëren voor eigen bijdragen van burgers respectievelijk het toepassen van het profijtbeginsel. In de gezondheidszorg (ziektekosten) moet onderscheid gemaakt worden tussen zware en lichte medische risico's.

Milieubeleid moet meer Europees en mondiaal afgestemd worden, gericht op bewerktuiging van een effectieve uitvoering (kosten versus milieu-rendement) van de in het Nationaal Milieubeleidsplan Plus en andere beleidsnota's opgenomen (voorlopige) einddoelen en eindtermen. Nadere prioriteitenstelling in en tussen de verschillende milieucompartimenten is nodig. We moeten vraagstukken van effectieve uitvoering onderwerp doen zijn van dit zogenaamde Nationale Milieubeleidsplan 2.

Er moet duidelijkheid komen in de bevoegdheidsverdeling tussen de verschillende (lagere) overheden. Zo al niet

van de centrale overheid dan in ieder geval van de dichtst bij hem staande overheid verwacht de burger 'een duidelijk gezicht'.

Het is mijn stellige overtuiging dat de op politieke overtuiging gebaseerde interne cohesie het CDA in staat stelt gemarkeerde keuzen te maken en daarvoor operationele verantwoordelijkheid te dragen. De partij is breed en krachtig in de maatschappij verankerd en vertegenwoordigd. Dat is in het algemeen een voordeel. Voor het maken van diep-insnijdende keuzen kan het ook een 'sta in de weg' zijn.

Het zijn deze politieke overtuiging en verankering in de maatschappij die mij doen thuis voelen in het CDA.

Als U daarom zou vragen, tot slot, mijn eerste vijf prioriteiten voor de komende periode:

- intensiveren, preventief en repressief, van de criminaliteitsbestrijding;
- daadwerkelijk integreren van culturele minderheden;
- door structureel beleid en projectbeleid, in verband met recessie, aanpakken van langdurige werkloosheid (voorkomen van werk-vervreemding);
- nationaal huishoudboekje verder op orde brengen en houden: starten met gulden regel: '3 x vijftig';
- aandacht richten op bewerktuiging (onder meer via doelgroepen) van een effectieve uitvoering van de voor de langere termijn vastgestelde milieudoelstellingen.

Mr. E.J. Rongen (1937) is directeur van DSM Limburg bv., vice-voorzitter van het NCW, en tevens lid van de Eerste Kamer.